

Dünya’da ve Türkiye’de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Yeri ve Önemi

Veysi ACIBUCA^{1*}

Dilek BOSTAN BUDAK²

Özet

Tarımsal faaliyetlerde, insanoğlu için hayati önem taşıyan beslenme, giyinme, barınma gibi ihtiyaçların karşılanması için gerekli ürünlerin üretimi yapıldığı gibi, insan sağlığı için faydalı olan ürünlerin de üretimi yapılmaktadır. İnsanlık tarihinin başlangıcından beri tedavi edici özelliği bulunan bitkilerin, hastalıklarda kullanıldığı bilinmektedir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre gelişmemiş olan ülkelerde nüfusun % 80’i tedavi amaçlı geleneksel ilaçlar kullanırken, bu oran gelişmiş ülkelerde % 40 civarında olup gelecekte tıbbi bitkilerden yararlanma oranının tüm dünyada artış göstermesi beklenmektedir. Bu çalışmada ulusal ve uluslararası kurumlar ile konu ile ilgili daha önceden yapılmış çalışmalardan elde edilen veriler doğrultusunda tıbbi ve aromatik bitkilerin Dünya ve Türkiye’deki üretim durumu ve ticareti incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dünya, Türkiye, tıbbi bitkiler, aromatik bitkiler

Place and Importance of Medicinal and Aromatic Plants in the World and Turkey

Abstract

In agricultural activities, as well as the production of the necessary products to meet the needs such as nutrition, dressing, and sheltering which are vital for mankind; there also produced products that are useful for human health. It is known that plants with therapeutic properties have been used in diseases since the beginning of human history. According to the World Health Organization data, while 80% of the population uses traditional medicines for treatment in underdeveloped countries; this proportion is around 40% in developed countries. And it is expected that the rate of utilization of medical plants in the future will increase all over the world.. In this study, production and trade of medical and aromatic plants in the world and in Turkey have been examined in line with the data obtained from national and international institutions and previous studies related to the subject.

Keywords : World, Turkey, medicinal plants, aromatic plants

Giriş

Tıbbi ve aromatik bitkiler; gıda, ilaç, kozmetik ve baharat gibi birçok kullanım amaçları olan ve insanlık tarihinin başlangıcından itibaren benzeri amaçlarla kullanıldıkları bilinen bitkilerdir. Söz konusu bitkilerin bir kısmı doğadan toplanırken bir kısmı da kültüre alınmış olup üretimi yapılmaktadır. Ancak tedavi amaçlı kullanılan bitkilerin önemli bir kısmı doğadan toplanmaktadır. Tıbbi ve aromatik bitkilerin en çok göze çarpan ve araştırmaya konu olan özellikleri tedavi amaçlı kullanımlarıdır. Bitkilerle tedavi; geleneksel tedavi, tamamlayıcı tedavi, doğal tedavi gibi farklı isimlerle, gelişmemiş ülkeler başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde kullanılmaktadır. Bitkilerle tedavi hakkında ilk kayıtlara M.Ö. 5000’lerde

Mezopotamya uygarlığında rastlanmış, 250 bitkisel drogun kullanıldığı tespit edilmiştir (Demirezer, 2010).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)’ne göre geleneksel tıp; fiziksel ve ruhsal hastalıklardan korunma, bunlara tanı koyma, iyileştirme veya tedavi etmenin yanında sağlığın iyi sürdürülmesinde de kullanılan, farklı kültürlerle özgü teori, inanç ve tecrübelerle dayalı izahı yapılabilen veya yapılamayan bilgi, beceri ve uygulamaların bütünüdür (Anonim, 2017a).

Bitkilerin tedavi amaçlı kullanımı ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde nüfusun % 80’ i tedavi amaçlı bitkisel ürünlerden faydalanmaktadır. Asya, Afrika ve Orta Doğu gibi bölgelerin bazı ülkelerinde bu

Yayın Kuruluna Geliş Tarihi:03.12.2017

¹Mardin Artuklu Üniversitesi Kızıltepe Meslek Yüksekokulu Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü, Mardin, Türkiye, veysiacibuca@artuklu.edu.tr, Tel : 533 2164393

²Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Adana, Türkiye, dbostanbudak@gmail.com

* Sorumlu Yazar

oran % 95’e kadar çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise bu oran daha azdır. Almanya’da % 40-50, ABD’de % 42, Avustralya’da % 48 ve Fransa’da % 49. Ancak tıbbi bitkilerin en önemli ticaret merkezleri de Almanya, ABD, Japonya ve İngiltere’de bulunmaktadır(Titz, 2004). Gelecek yıllarda tüm dünyada bitkilerle tedavinin artacağı Dünya Sağlık Örgütüncü öngörülmektedir.

Dünya Sağlık Örgütüne göre günümüzde kullanılan farmasötik ilaçların % 25’i tıbbi bitkilerden imal edilmektedir. Yine FAO (Gıda ve Tarım Örgütü)’ya göre Dünya genelinde satılan ilaçların % 30’u bitki materyallerinden türetilen bileşikler ihtiva etmektedir(FAO, 2005). Geleneksel tıp tedavisi uygulayan ülkelerde söz konusu bitkisel ilaçların kullanımı; tecrübeler, geleneksel/alternatif tıp uygulayan kişilerin tavsiyeleri ya da kendi edindikleri tecrübelere göre farklılık göstermekte olsa da bazı ülkelerde tamamlayıcı tıp ile ilgili üniversitelerde eğitim verilmektedir. Örneğin Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğundaki birçok ülkenin üniversitelerinde, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Güney Afrika ve Tanzanya’daki eczacılık ve tıp öğrencilerinin müfredatlarında tamamlayıcı tıp dersleri bulunmaktadır (WHO,2014). Afrika ülkelerinde tamamlayıcı tıp temel sağlık hizmeti olarak görülmektedir. Örneğin geleneksel şifacıların Afrika’daki nüfusa oranı 1/40 000 iken, tıp doktorlarının oranı 1/500’dür (Abdullahi,2011).

Bulgular

Dünya ve Türkiye’deki Tıbbi ve Aromatik Bitki Potansiyeli

Bitkilerin dağılışı yeryüzünde eşit olmamakla birlikte, tropik bölgeler bitki çeşitliliği bakımından en zengin bölgelerdir. Kutuplara doğru gidildikçe tür sayısı azalmaktadır. Tür bakımından en zengin yerler Güney Amerika’nın kuzey kesimleri ile Endonezya takımadalarıdır (Anonim, 2016).

Schippmann ve ark. (2006)’nın yaptıkları bir çalışmada, Dünyada bilinen çiçekli bitki tür sayısının 422 000 olduğu ve bunların 72 000 tanesinden tıbbi amaçlı faydalanıldığı belirtilmiş olup, buna göre en fazla bitki türü sayısı sırasıyla Çin, ABD ve Hindistan’da bulunmaktadır.

Dünya çapında popüler olan tıbbi bitki sayısı 4-6 bin, ticareti yapılan tür sayısı ise 3 bin olarak belirtilmektedir.

Ülkemiz bulunduğu coğrafi konum ve iklim özellikleri nedeniyle çok çeşitli bitki türlerine sahiptir. Güner ve ark. (2012)’nın "İlk Milli Flora Listemiz" olarak değerlendirdikleri "Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)" isimli çalışmalarında Türkiye Florası’nda ismi geçen fakat yayılışı itibarı ile Anadolu’da bulunmayan, Doğu Ege Adalarında yayılış gösteren türlerin listeden çıkartılması ve son yıllarda artan revizyon çalışmaları sonucunda bazı taksonların sinonim yapılması ile Ülkemizde bulunan toplam tür ve tür altı takson sayısı, yabancı kaynaklı ve kültür bitkileri dahil 11 707, endemik takson sayısı 3 649 ve endemizm oranını % 31.82 olarak belirlemişlerdir. Endemik türler bakımından en zengin bölgelerimiz Akdeniz, Doğu Anadolu ve İç Anadolu bölgeleridir.

Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Üretimi

Tıbbi ve aromatik bitkiler doğadan toplananlar ve kültürü yapılanlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğadan toplanan tıbbi ve aromatik bitkiler; ormanlar, meralar, kullanılmayan tarım arazileri gibi yerlerde kendiliğinden yetişen bitkilerin meyve, sap, yaprak, çiçek gibi kısımları ile bazen tarımsal arazilerde yetişen yabancı otlar olabilmektedir(FAO,2005). Dünya genelinde ticareti yapılan tıbbi ve aromatik bitkilerin önemli bir kısmı doğadan toplanmaktadır. Tıbbi ve aromatik bitkileri özel olarak sınıflandıran bir sistem bulunmadığından dünyadaki üretim rakamlarını tespit etmek zordur. Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)’nün istatistiklerinde de bu bitkilerin tamamı ile ilgili rakamlar ve sınıflandırma bulunmamaktadır. Aynı şekilde ticareti yapılan ürünlerin her birine ayrı ayrı GTİB (Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu) numarası verilmemiş olduğundan ticaret rakamlarına da tam olarak erişmek mümkün olmamaktadır.

Dünya çapında ticari amaçlarla kültürü yapılan tıbbi ve aromatik bitki sayısı 900 kadardır (Arslan ve ark, 2015). Çizelge 1’de Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)’nün bazı tıbbi ve aromatik bitkilere ait dünya üretim rakamları ve

Dünya’da ve Türkiye’de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Yeri ve Önemi

önemli üretici ülkeleri incelendiğinde, üretimde zengin olan ülkelerin önde olduğu Çin ve Hindistan gibi bitki türleri bakımından görülmektedir.

Çizelge 1. Bazı tıbbi ve aromatik bitkilere ait dünya üretim miktarları (FAO,2014)

Ürün Adı	Dünya Üretim Miktarı (1000 Ton)	Önemli Üretici Ülkeler
Anason, Rezene, Kışniş	970	Hindistan(%60), Meksika(%5.5),Çin(%3.7)
Tarçın	214	Endonezya(%43),Çin(%33),Vietnam(%14.8)
Sarımsak	24 940	Çin(%79), Hindistan(%5), Kore Cum.(%1.4)
Zencefil	2 156	Hindistan(%30), Çin (% 19), Nepal (% 13)
Şerbetçiotu	133	Almanya(%29), Etyopya(%24), ABD(%24)
Baharatlar(Diğer)	2 069	Hindistan(%73), Bangladeş(%7.4), Çin(%5)
Haşhaş Tohumu	84	ÇekCum.(%29),Türkiye(%19.4),İspanya(%13)

Ülkemizdeki türlerin en az 1 000 kadarından çeşitli şekillerde yararlanıldığı ve 400 kadarının ticaretinin yapıldığı tahmin edilmektedir (Arslan,2014). Ülkemizde ticareti yapılan tıbbi ve aromatik bitkilerin önemli bir kısmı doğadan toplanmaktadır. Ancak az da olsa kültürü yapılan bitkiler de bulunmaktadır.

Çizelge 2’deki 2014/2016 yılları arasında tarımı yapılan bazı tıbbi ve aromatik bitkilere ait üretim rakamları incelendiğinde, kültürü yapılan ve dış ticaretimizde önemli bir potansiyele sahip olan bitkiler arasında kırmızı biber, haşhaş, kimyon, kekik, gül(yağlık) ve anason ürünlerinin ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Son 3

yıllık üretim rakamlarına bakıldığında özellikle kekik ekiliş ve üretim rakamlarında her yıl artış olduğu görülmektedir. 2016 yılında yaklaşık 15 bin tonluk kekik üretimi yapılmıştır.

Türkiye özellikle kekik ve haşhaş üretiminde dünya üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Dünya’da haşhaş ekimi Birleşmiş Milletler Teşkilatı denetiminde yapılmakta olup, yasal ana üretici ülkeler Türkiye, Hindistan, Avustralya, Fransa, İspanya ve Macaristan’dır. Türkiye ve Hindistan Birleşmiş Milletler Teşkilatınca geleneksel haşhaş üreticisi ülkeler olarak kabul edilmektedir(TMO, 2015).

Çizelge 2. Türkiye’de üretimi yapılan bazı tıbbi ve aromatik bitkilerin ekiliş ve üretim miktarları (TÜİK,2016)

Bitki Adı	2014		2015		2016	
	Ekiliş (da)	Üretim (Ton)	Ekiliş (da)	Üretim (Ton)	Ekiliş (da)	Üretim (Ton)
Haşhaş(Kapsül)	266 212	16 223	615 919	30 730	299 217	16 550
Kimyon	224 421	15 570	270 247	16 897	268 849	18 586
Kekik	92 959	11 752	104 863	12 992	121 127	14 724
Anason	140 506	9 309	138 118	9 050	136 552	9 491
Çörekotu	1 717	140	4 681	425	23 160	2 527
Rezene	15 848	2 289	15 512	1 461	17 503	2 464
Kışniş	11	1	150	11	503	42
Süpürge Otu	14 600	2 010	15 035	2 078	13 850	1 883
Şerbetçi Otu	3 530	1 832	3 500	1 869	3 415	1 846
Oğulotu	505	238	512	242	213	108
Adaçayı	130	19	536	80	3 681	411
Gül(Yağlık)	28 359	10 831	28 243	9 483	29 753	12 267

Dünya’da ve Türkiye’de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Yeri ve Önemi

Lavanta	2 189	297	3 218	400	5 700	747
Çemen	1 979	218	4 825	491	8 234	914
Semizotu	3 552	5 797	3 488	5 878	3 539	5 819
Dereotu	4 824	4 603	4 777	4 488	4 763	4 589
Kırmızı Biber	108 508	186 291	112 887	204 131	122 415	228 531
Maydanoz	50 260	58 351	49 641	57 728	49 296	58 190
Nane	10 652	14 700	10 577	14 945	10 921	15 550
Roka	6 981	8 791	7 017	9 110	8 303	10 185
Tere	6 359	8 732	6 653	9 236	5 965	6 985

Ülkemizde doğadan toplanan tıbbi ve aromatik bitkiler Orman ve Su İşleri Bakanlığı bünyesindeki Orman Genel Müdürlüğüne odun dışı orman ürünleri/orman tali ürünleri olarak değerlendirilmektedir. Bu ürünler arasında üretim programında bulunmayan ve üretimi özel teknik gerektirmeyen her türlü orman ürünü, orman köylü ve kooperatiflerine satılmaktadır. Defne, kekik, çiçek soğanları, sumak, ıhlamur v.s bu kapsamda değerlendirilmektedir. 2015 yılında bu ürünlerden 21 634 ton defneyaprağı, 2 119 ton kekik, 758 ton laden, 614 ton keçiyoynuzu, 578 ton adaçayı, 490 ton mersin yaprağı, 278 ton kuşdili (biberiye), 133 ton tavşanmemesi, 65 ton orman gülü, 48 ton ıhlamur toplanarak satılmıştır. (Anonim, 2017b).

Odun dışı orman ürünleri olarak değerlendirilen ürünler hem ekonomiye katkıda bulunmakta hem de kırsal alanlarda yaşayan insanlara alternatif bir gelir olmaktadır. 2014 yılında odun dışı orman ürünlerinin Türkiye ekonomisine katkısı 635 milyon TL olarak gerçekleşmiş olup, aynı dönemde orman

köylülerine katkısı ise 168 milyon TL olmuştur (Anonim, 2017c).

Türkiye’de, tıbbi ve aromatik bitkilerden bazıları organik tarım kapsamında da üretilmektedir. Ülkemizde 2015 yılı için Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının yayınladığı verilere göre 46 ilde organik tarım kapsamında üretim ve/veya doğadan toplama yoluyla yaklaşık 5 300 ton tıbbi ve aromatik bitki üretimi yapılmış olup, çizelge 3’te organik tarım kapsamında üretilen bazı tıbbi ve aromatik bitkilere ait üretim rakamları verilmiştir. Buna göre doğadan toplanan ürünlerde en büyük payı Defneyaprağı (1 026 ton), Kekik (1 390 ton), Kuşburnu (370 ton) ve Adaçayı (255 ton) almaktadır. Organik tarım kapsamında üretimi yapılan tıbbi ve aromatik bitkiler Gül (722 ton), Haşhaş (509 ton), Kimyon (240 ton), Rezene (98 ton), Oğul otu (92 ton) ve Kekik (78 ton) ön sıralarda yer almaktadır. Bu ürünler dışında GojiBerry (4 ton), Deve dikenini (2 ton), Hayıt (9 ton), Papatya (5 ton), Zahter Otu (5 ton), Karabaş Otu (2 ton) gibi bitkiler de organik tarım kapsamında doğadan toplanmıştır.

Dünya’da ve Türkiye’de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Yeri ve Önemi

Çizelge 3. Türkiye’de 2015 yılında organik tarım kapsamında üretilen tıbbi ve aromatik bitkilere ait üretim rakamları (GTHB, 2015)

Bitki Adı	Organik Üretim (Ton)	Doğadan Toplama (Ton)	Toplam (Ton)
Defne Yapağı	0	1 026	1 026
Keçiboynuzu	34	67	101
Haşhaş	509	0	509
Kekik	78	1 390	1 468
Adaçayı	49	255	304
Kuşburnu	70	370	440
Rezene	98	0	98
Gül	722	0	722
Anason	38	0	38
Kimyon	240	0	240
Nane	58	1	59
Melisa	92	1	93
Kapari	30	0	30
Biberiye	4	30	34
Lavanta	9	2	11
Fesleğen(Reyhan)	6	0	6

Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Ticareti

Tıbbi ve aromatik bitkilerin çok farklı alanlarda ve sanayi kollarında tüketimine paralel olarak bu bitkilerin dünya ticaret hacmi her geçen gün artmaktadır. Ticaret hacminin büyümesi ve talebin artmasıyla söz konusu bitkilerin üretim olanaklarının artırılmasına yönelik çalışmalar da hızlanmıştır. Aynı şekilde doğadan toplama oranlarında da artış olmuştur.

Genel olarak tıbbi ve aromatik bitkilerin en fazla kurutulmuş şekilde ticareti yapılmakta olup, uçucu yağ olarak ve az da olsa taze olarak ticareti de yapılmaktadır. Dünya genelinde her yıl yaklaşık yarım milyon ton kurutulmuş tıbbi ve aromatik bitkinin uluslararası ticareti yapılmakta olup, yerel ve ulusal pazarlarda da miktarı tam olarak bilinmeyen önemli miktarda tıbbi ve aromatik bitki ticareti de bulunmaktadır (Traffic International, 2008).

Dünya genelinde 60 bin tür bitkinin tıbbi, beslenme ve aromatik amaçlı kullanıldığı ve sadece tıbbi amaçlı kullanım için ticareti yapılan türlerin yıllık ticaret değerinin 2,5 milyar ABD dolarının üzerinde olduğu tahmin edilmektedir (WHO,2015). Dünyada en fazla tıbbi ve aromatik bitki ihracatı yapan ülkeler Çin, Hindistan, ABD, Güney Kore, Singapur ve Almanya’dır. Bitkisel droglar için başlıca ticaret

merkezleri Hamburg (Almanya), New York (ABD), ve Osaka (Japonya)’dır. Hong-Kong, Çin drogları ve ginseng için ana ticaret merkezidir.

Bu çalışmada tıbbi ve aromatik bitkilere ait ticaret verileri merkezi Cenevre’de bulunan Uluslararası Ticaret Merkezi (UN Comtrade) bilgi bankasından alınmıştır. Bilgi bankasındaki veriler, ürünlerin uluslararası standart ticaret sınıflaması koduna (SITC) göre alınmaktadır. Uluslararası Standart Ticaret Sınıflaması (Standart International Trade Classification: SITC) Birleşmiş Milletler tarafından 1950 yılından itibaren kullanılması tavsiye edilen uluslararası bir mal tasnif sistemidir. Sistem en son 2007 yılında olmak üzere 4 defa revize edilmiş, ancak tıbbi ve aromatik ürünlerin tamamına ait SITC kodları bulunmadığından ve tıbbi ve aromatik bitkilerin toplam ticaretine ait ayrı bir kod bulunmadığından söz konusu ürünlerin net bir ticaret rakamına ulaşılamamaktadır.

Dünya ticaretinde önemli yeri olan tıbbi ve aromatik bitkilerden çay, kahve, baharatlar, haşhaş tohumu, sarımsak ile ilaç, parfüm ve insektisit olarak kullanılan bazı bitki ve kısımlarının 2016 yılındaki dünya ihracatı 26 milyar dolar, aynı ürünlerin ithalat değeri ise

Dünya’da ve Türkiye’de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Yeri ve Önemi

yaklaşık 37 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’nin söz konusu ürünlerde 2016 yılındaki ihracatı ise yaklaşık 284 milyon dolardır(UNComtrade, 2017). Türkiye; kekik, defneyaprağı, kimyon gibi ürünlerde en önemli ihracatçı ülkedir. 2016 yılında bu ürünlerin dünya ihracatı 383 milyon dolar, ithalatı ise 763 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Ülkemiz söz konusu ürünlerde 114 milyon dolar değerinde ihracatla birinci sıradadır. Bu oran toplam ihracat değerinin yaklaşık % 30’unu oluşturmaktadır (UNComtrade,2017). Tıbbi

bitki ihracatı yapan 110 ülke arasında Türkiye 18. sırada bulunmaktadır(Aydın ve ark,2014).

Haşhaş tohumu ve morfin ticaretinde de ülkemiz dünyada önde gelen ülkeler arasında yer almaktadır. 2016 yılında Türkiye 20 429 ton haşhaş tohumu ihracatından 56,5 milyon dolar gelir elde etmiştir. Ayrıca Afyon alkaloidleri fabrikasında üretilen ve haşhaş bitkisinin kapsülünden elde edilen morfin ve türevlerinin % 98’lik kısmı ihraç edilmekte olup, 2015 yılında 91 028 kg morfin ve türevleri ihracatı gerçekleştirilerek yaklaşık 47 milyon dolar döviz girdisi elde edilmiştir (TMO, 2016).

Çizelge 4. Türkiye’nin bazı tıbbi ve aromatik bitkilere ait ihracatı (UNComtrade, 2017).

Ürün Kodu	Bitki Adı	2014		2015		2016	
		Miktar (Ton)	Değer (1000 dolar)	Miktar (Ton)	Değer (1000 dolar)	Miktar (Ton)	Değer (1000 dolar)
120791	Haşhaş Tohumu	16 597	59 472	12 125	37 688	20 429	56 510
091030	Zerdeçal	13	95	14	66	31	131
091011-12	Zencefil	7	44	14	100	16	87
091091	Baharat Karışımları	126	1 170	293	1 844	335	1 896
091020	Safran	3	38	3	66	3	32
0906	Tarçın	29	178	25	164	33	203
0905	Vanilya	217	778	100	257	107	315
0907	Karanfil	3	111	4	110	10	151
120740	Susam Tohumları	3 116	11 422	3 035	9 028	5 737	13 490
0909	Baharat Tohumları	9 891	29 729	7 183	23 031	12 062	35 813
121292	Keçiboynuzu	948	847	543	600	1 258	987
070320	Sarımsak	47	99	25	74	449	368
071490	Salep	16	4	42	9	73	15
091090	Diğer Baharatlar	30 721	104 603	31 194	104 638	34 465	111 739
090411-12	Karabiber	149	1 679	177	1 871	155	1 574
090420-21-22	Kırmızı Biber, Yenibahar	1 466	5 776	1 553	5 440	2 011	6 312
121190	İlaç parfüm ve insektisit olarak kullanılan bitki ve kısımları	4 686	15 626	4 794	15 676	4 673	16 332

Türkiye’de Tıbbi ve Aromatik Bitkilere Verilen Desteklemeler

Türkiye’de ilk defa 2015 yılında iyi tarım uygulamaları kapsamında tıbbi ve aromatik bitkiler doğrudan destekleme kapsamına alınmış olup, bu kapsamdaki destekleme miktarı 100 TL/da olarak belirlenmiştir. Tıbbi ve aromatik bitkilere, 2016 yılı destekleme miktarlarına göre

bitkisel üretim için verilen alan bazı desteklemelerden mazot ve gübre desteği (11 TL/da), işletme büyüklüğü 5 dekar ve altında olan bitkisel üretim yapan küçük aile işletmesi desteği (100 TL/da), organik tarım kapsamında üretimi yapılan ürünler için ürünün bulunduğu kategoriye göre 10-100 TL/da destek bulunmaktadır. Genel olarak organik tarım

kapsamında üretilen tıbbi ve aromatik bitkiler ikinci kategori ürünler arasında bulunmakta olup 70 TL/da destek verilmektedir. Ancak birinci kategoride bulunan nane, semizotu, roka gibi ürünlere 100 TL/da ve üçüncü kategoride bulunan sarımsak(kuru) ve susam ürünlerine 30 TL/da organik tarım desteği verilmektedir (Resmi Gazete, 2017).

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK), 42 ilde çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi alt tedbiri kapsamında 71 adet tıbbi ve aromatik bitki üretiminde depo binaları ve makine garajlarının inşası veya modernizasyonu, bahçe ve tarla ekipmanlarının satın alınması, mevcut yetersiz sulama sistemlerinin su tasarrufu sağlayan yeni sulama teknolojileriyle değiştirilmesi veya modernizasyonu, tıbbi ve aromatik özelliği olan bitkilerin depolanması, havalandırılması, kurutulması, işlenmesi ve pazarlanması için tesis inşasının ve ekipman satın alınması için minimum 5 bin Euro, maksimum 250 bin Euro değerindeki projeler için % 50 oranında hibe desteği sağlamaktadır (Anonim, 2017d).

Resmi gazetede yayınlanan 08.03.2017 tarih ve 30001 sayılı “T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretim Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliği” ile tıbbi ve aromatik bitkilerden kekik, biberiye, adaçayı, sığla yağı, sumak, keçi boynuzu, defne, fesleğen, likapa, ihlamur, safran ve jojoba ürünlerinin üretiminin artırılması amacıyla düşük faizli işletme ve yatırım kredisi verilmektedir (Resmi Gazete, 2017).

Sonuç ve Öneriler

Dünya genelinde yıllık yaklaşık 100 milyar dolarlık tıbbi ve aromatik bitkiler ticareti yapıldığı tahmin edilmekte olup, tıbbi ve aromatik bitkilerle ilgili yapılan araştırmalarda en önemli sorunlardan biri söz konusu ürünlerin üretim ve ticaret rakamlarına tam olarak ulaşılamamasıdır. Ulusal ve uluslararası veri tabanlarının bu bitkilerin üretim ve ticaret rakamlarına ulaşılabilmesini sağlayacak şekilde düzenlenmesi ve özellikle dış ticarete önemli bir yere sahip olan ürünlere uluslararası standart ticaret sınıflaması kodlarının (SITC) tüm

ürünlere ayrı ayrı verilebilecek şekilde düzenlenmesi faydalı olacaktır.

Özellikle dış ticaretimizde önemli bir yere sahip olan kekik, adaçayı gibi ürünlerin üretim ve pazarlama yöntemleri ile standartlara uygun şekilde üretiminin yapılabilmesi amacıyla yayım çalışmalarının yapılması daha kaliteli ve dolayısıyla ekonomik değeri yüksek olan ürünlerin yetiştirilebilmesine imkân sağlayabileceği gibi üreticilerin daha fazla kâr elde edebilmesi sağlanabilecektir.

Ülkemizde üretim miktarı az olup dış ticaret değeri yüksek olan (safran, lavanta, karanfil gibi) ürünlerin üretimlerini artırma olanaklarının artırılması ve daha çok desteklenmesi gerekmektedir.

Doğadan toplanan ürünlere çeşitliliğin ve sürdürülebilirliğin korunabilmesi amacıyla bu ürünleri toplayan orman köylülerine ürünlerin özellikleri ve toplama zamanlarıyla ilgili bilgi verilmesi ve varsa bu konudaki yasal zorunlulukların daha aktif şekilde uygulanabilmesi ürün çeşitliliği ve sürdürülebilirliği açısından faydalı olabilecektir.

Kaynaklar

- Abdullahi, A.A., 2011. Trends And Challenges Of Traditional Medicine In Africa, African Journal Of Traditional, Complementary And Alternative Medicines, 8(5S).
- Anonim, 2016. Tıbbi Aromatik Bitkiler ve İyi Yaşam, İzmir Ticaret Borsası, <http://itb.org.tr/dosya/rapordosya/tibbi-aromatik-bitkiler-ve-iyi-yasam.pdf?v=1506816000032> Erişim Tarihi : 02.03.2017
- Anonim,2017a.WHO,<http://who.int/medicines/areas/traditional/definitions/en/> Erişim Tarihi : 27.02.2017
- Anonim,2017b.<https://www.ogm.gov.tr/ekutup-hane/Sayfalar/Istatistikler.aspx> Erişim Tarihi: 02.03.2017
- Anonim, 2017c. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, <http://www.ormansu.gov.tr/haber/odun-d%C4%B1%C5%9F%C4%B1-orman-%C3%BCr%C3%BCnlerinin-ekonomiye-katk%C4%B1s%C4%B1-giderek-art%C4%B1yor> Erişim Tarihi:11.03.2017

- Anonim, 2017d. Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sektör Raporu, <http://www.oran.org.tr/> Erişim Tarihi: 19.03.2017
- Arslan, N., 2014. Endemik Tıbbi Bitkilerimiz. II. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu, 23–25 Eylül 2014 Yalova, Bildiriler Kitabı, s:9-21.
- Arslan, N., Baydar, H., Kızıl, S., Karık, Ü., Şekeroğlu, N., Gümüüşü, A. 2015. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Üretiminde Değişimler ve Yeni Arayışlar. VII. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kong. S:483-507.
- Aydın, E., Yurum, Ç., Kevseroğlu, K., Seyis, F. 2014, Doğadan Yoğun Olarak Toplanan Pazar Payı Yüksek Olan Önemli Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Risk Durumları, 23–25 Eylül 2014, Yalova, Bildiriler Kitabı, s: 281-286.
- Demirezer, L.Ö., 2010. Bitkilerin Tıpta Kullanılması Konusundaki Sorumluluklarımız. Bitkilerle Tedavi Sempozyumu 5-6 Haziran 2010 Zeytinburnu/İstanbul Bildiri Kitabı, s: 87-88.
- FAO, 2005. Trade in Medicinal Plants, <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/008/af285e/af285e00.pdf> Erişim Tarihi: 09.03.2017
- FAO, 2014, <http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC> Erişim Tarihi: 17.03.2017
- GTHB, 2015. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2015 Organik Tarımsal Üretim Verileri, <http://www.tarim.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Organik-Tarim/Istatistikler> Erişim Tarihi: 16.03.2017
- Güner, A., Aslan, S., Ekim, T., Vural, M., Babaç, M.T., 2012. Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler), Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, İstanbul.
- Resmi Gazete, 2017. www.resmigazete.gov.tr Erişim Tarihi: 20.03.2017
- Schippmann, U.W.E., Leaman, D., Cunningham, A.B., 2006. A Comparison Of Cultivation And Wild Collection Of Medicinal And Aromatic Plants Under Sustainability Aspects, *Frontis*, 17, 75-95.
- Titz, A., 2004. Policy, Research & Development and Commercialisation Strategies, Scope for Diversified and Sustainable Extraction, 22-26 July 2004. Bangalore, India. 72-80
- TMO, 2015. Haşhaş Sektör Raporu, <http://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/hashassektorraporu2015.pdf> Erişim Tarihi: 28.02.2017
- TMO, 2016. Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü 78. Hesap Dönemi Faaliyet Raporu, Mali İşler Daire Başkanlığı.
- Traffic International, 2008. <http://www.traffic.org/home/2008/5/19/therapy-for-medicinal-plants.html> Erişim Tarihi: 29.03.2017
- TÜİK, 2016. www.tuik.gov.tr Erişim Tarihi: 28.02.2017
- UNComtrade, 2017. <https://comtrade.un.org/data/> Erişim Tarihi: 02.03.2017
- WHO, 2014. Traditional Medicine Strategy 2014-2023, www.who.int/en/ Erişim Tarihi : 09.03.2017
- WHO, 2015. Connecting Global Priorities: Biodiversity And Human Health: A State Of Knowledge Review, ISBN 9789241508537.